Sørbymagle kirkes restaurering.

Man kan ikke på forhånd vedtage om der skal arbejdes traditionelt eller utraditionelt med en ting. Man bør ikke engang komme så vidt, at dette spørgsmål kommer til diskussion eller overvejelse. I så fald er man straks borte fra opgavens egentlige og ægte problemer. Man kan kun arbejde på den bedst mulige løsning af et problem, ved at trænge ind på problemets egenart og ikke ved at beskæftige sig med den ydre form, som problemets løsning skal have. Den ydre form giver sig af sig selv, når problemet er løst. Derfor viser det sig f. eks. at kunstneriske indslag har en helt anden livsberettiget og praktisk betydning i kirkebygningerne end i alle andre bygninger i vort samfund, hvor de kun er dekoration. Et virkeligt livsnært problem trænger sig ikke på med først og fremmest at finde sin ydre form, men med at blive løst på bedst mulig fungerende måde. Problemet, traditionelt - utraditionelt, har, fejlagtigt opfattet, i almindelighed mest med den ydre form at gøre og ikke med de egentlige grundlæggende problemer. I kirkebygningerne bør det kun dreje sig om egentlige problemer af livsnær betydning, hvis bygningen stadig menes at have alvorlig ment betydning i samfundet. Og det må man formode den har, så længe den får lov at eksistere som kirke.

Det vil ved kirkerestaureringer være rigtigere at opfatte tradition som metode, frem for som form. En valgt traditionel form kan være indholdsløs og dermed uden mening, mens en traditionel metode kan dække en videreføring af et meningsfyldt indhold - måske i en ny form. Logik og orden er derfor mindst lige så vigtige principper som følelse og smag.

Derfor har våbenhuset i Sørbymagle kirke fået sin gamle middelalderlige dør tilbage, anbragt i et rekonstrueret dørhul. Derfor hænger belysningslegemerne i våbenhuset i vestre side, hvor garderoben findes. Armaturerne er anbragt lavt over knagerne og på række. Og fordi det er sådan, er våbenhuset nu karakteriseret ved sin fornemme højde, og meget smukke asymmetriske indgangsvæg til skibet. Man vil også på denne flade kunne iagttage foroven til venstre, svage spor af et ældre vindue fra den senromanske periode, til vidne om, at man engang ikke havde behov for et våbenhus, eller vindfang, garderobe- og venterum. Man gik lige ind i kirken. Man frøs ikke. Man beholdt overtøjet og hovedbeklædning hos sig.

Af tilsvarende årsag har kirken også fået det smukke trægulv i stolestaderne. Gulvet er af vasketræ, fordi det er stærkt, og det er gråt fordi, det er imprægneret med en vædske, som giver grå farve. Gulvet er ikke fer-

niseret, fordi fernislaget fremmer råd. Korkgulvet er nu i eet plan, mens det før var i to niveauer, som var vanskelige at rumme i det lille kor. Alterskranken er ikke mere nogen skranke, men udformet som to knæleskamler, der ikke har til opgave at spærre af mod alteret, men kun skal tjene mennesker til at knæle. Fordi det er vor opfattelse, at alteret også er et nadverbord, er det udformet med plade og ben, ganske vist kun eet ben, og af samme grund danner alteret ikke sokkel for nogen altertavle, men denne hænger på væggen bag ved. Hvis der havde været bedre plads i koret, havde det været værdifuldt, om der også havde været plads til, at man kunne befinde sig på den anden side af alteret. Et bord sidder man om, derfor er også knæfaldet "foran" alteret erstattet med knæleskamler placeret til de to sider, med suppleringsmulighed med en ekstra løs knæleskammel, som kan hentes ind fra sakristiet og stilles foran. Her tjener den også til knæleskammel for brudepar.

Koret er i sin tid bygget skævt på skibet, men de gamle, nu genanvendte, teglfliser udgør et vinkelret system. Da der ikke var tilstrækkeligt mange af dem, er den midterste del af korgulvet udført som et retvinklet "tæppe" friholdt fra væggene med skæve felter af nye gule teglsten.

Den virkelige tradition i Sørbymagle kirke er ikke, at man har genanvendt forrige tiders metoder eller ideer. Tværtimod. I kirkens 700-800-årige historie, har man gang på gang lavet kirken radikalt om. Tænk på hvilket chok det har været engang, omkring år 1300, at træde ind i en kirke, som før havde været dunkelt belyst ved små vinduer og samtidig havde fladt træloft - og nu komme ind i en høj kirke, hvor lyset strømmede ind gennem store høje vinduer, og over sig se et voldsomt svunget loft, med ribber og buer, som oven i købet ikke er af træ, men af sten. Det ville svare til, om vi i vore boliger til forandring, eller fordi brandvæsenet krævede det, pludselig erstattede de pudsede trælofter med vældige jernbetonhvælvinger. Eller tænk på da man i stedet for det dejlige store frie gulv i skibet, gav sig til at fylde det op med stoleværk i 1600-tallet, eller stablede et monstrum af en prædikestol op i det ene hjørne af skibet, netop der hvor det var vanskeligt for piller og hvælv, men hvor lyset var; eller tænk på hvor mange gange, man i den barokke periode maste et stort orgel ind, eller omkring århundredeskiftet har skiftet altertavlen ud fra at være udskåret træ, til noget så usædvanligt som et fladt, simpelt stykke lærred oversmurt med oliemaling, noget man først for få århundreder siden, var begyndt at hænge på væggene hjemme i stuerne. Traditionen er altså, at kirken til hver en tid har forstået, at benytte sig

af de nyeste metoder. Den har ligefrem ligget i spidsen i vort samfund i forståelsen for anvendelse af nye ting og dygtige personer.

På denne baggrund, bestående af ca. 800 års kirkehistorie, 800 års arkitekturhistorie, 800 års kunsthistorie og 800 års samfundshistorie er det, at vi skal betragte det nye, som nu er sket i Sørbymagle kirke. Og på denne baggrund vil det forekomme de fleste meningsfyldt og forståeligt, at man i dag løser vore problemer med vore midler.

Det var karakteristisk for Sørbymagle kirke, at den i slutningen af forrige århundrede havde gennemgået en meget kraftig restaurering, ikke mindst hvad inventaret angår. Der må have eksisteret adskilligt mere end det, der nu findes. Et ældre stoleværk, måske fra renæssancen, må være blevet smidt ud. Der kan også tænkes at have været fornemme epitafier på væggene, ligesom der må have været en meget ældre og finere altertavle, for ikke at tale om alter. Af egentlig gammelt inventar er til os kun efterladt prædikestolen.

I træværket konstateredes ved restaureringens begyndelse meget store angreb af råd og svamp, ikke mindst i koret, hvor store frugtlegemer voksede op af gulvbrædderne foran alteret, som var af simple lægter, omhængt med fløjlsantependium. Det var derfor ganske naturligt nødvendigt at skabe et nyt alterparti. Når der som materiale blev valgt granit, skyldtes dette ønsket om, at knytte en forbindelse mellem alter og døbefont, som også er af granit, og stammer fra kirkens oprindelse. Døbefonten i Sørby er en såkaldt monolit, d.v.s. udført af een sten, mens de fleste fonter er opbygget af to dele: fod og kumme. Noget af den styrke hos fonten, som nu kommer særlig stærkt frem efter at en kunstig cementfod er hugget væk, var det ønskeligt at tilføre det nye alter. Derfor valgtes materialet granit. Og for at få en overfladekarakter, som havde slægtskab med fontens, valgtes at lade alterets stenblokke fremtræde med samme overflade-karakter, som opstår, når man saver stenblokkene ud af fjællet og ikke bagefter finhugger fladerne. Kun alterpladens overside er svagt slebet af hensyn til lettere renholdelse.

Da alteret imidlertid ikke ville være af tilstrækkelig samlende virkning, og da kirken følte fattig på farver, og da man ønskede et mere centralt pegende motiv, var det ønskeligt at finde frem til en kunstner, som dels ville kunne forstå opgaven og dels gennem sit tidligere virke havde vist, at kunne arbejde med kraftige farver. Arkitekten bragte derfor kunstmaler

Arne L. Hansen i forslag, da han bl.a. er kendt for sine intense stærke farver, samt for tillige at være i besiddelse af forståelsen for den betydning, som selve materialets karakter har.

Dette er kendt såvel i hans oliebilleder som i hans keramik. Fra kirkelig side fremkom ønske om, at tavlen skulle indholde et opstandelsesmotiv. Resultatet kan nu iagttages i den nonfigurative tavle, hvis farver forneden begynder med jordens grå toner og opefter tiltager i styrke og intensitet og bringer tanken hen på opstandelsens morgenrøde. Mellem arkitekt og kunstner indledtes et samarbejde om tavlens proportionering i forhold til alter og kor. Det resulterede i en form, som i sine hovedproportioner blev så enkel som mulig. For at få et stærkt proportionsmæssigt tilhørsforhold til alteret, fik tavlen samme bredde som alterets længde. Den rolige rektangulære form fandtes velegnet som kontrast til hvælv og buers krumme linier, på samme måde som det kan ses hos mange gotiske skabstavler. Ved at opløse fladen i flere planer, frigjort af hinanden, men på en fælles baggrund, den forgyldte, opnåede man en tilsvarende virkning som også findes i de gotiske tavler, hvor figurerne danner en rumlig dybde ofte på baggrund af en bladforgyldt baggrund. Som tidligere nævnt er alter og altertavle berøringsmæssigt klart adskilt; men for at forbinde alter og altertavle og tillige for at indføre et centralt kristeligt moment er på alteret anbragt et alterkors. Det er udført i keramik med materialekarakter og farver, der har relation til såvel alter som tavle. Korsets proportioner nærmer sig det romanske ligearmede og det er placeret således, at korsarmene adskiller altertavlens jordiske grå farve fra de strålende røde, himmelske farver. Korset har en forgyldt bagside og kan drejes til brug ved særlige lejligheder.

I samspillet mellem alter og tavle er tilstræbt stor enkelhed med rigt detailspil i materialer og farver.

Alterets form er beskrevet ved enkle rette linier. Det samme er tilstræbt i knæleskamlerne, således at krumme linier kun optræder i altertavlen.

Det var under restaureringen hos arkitekten stærkt til overvejelse at bevare stoleværkets oprindelige egetræsmaling, men dette kunne ikke gennemføres bl.a. på grund af de nødvendige reparationer og udlusninger, som det viste sig nødvendigt at udføre.

Selv om stoleværket er relativt nyt, har det alligevel en egen værdi, ikke mindst i de morsomme og karakterfulde gavle med "maver" på. Dette træk, ønskedes bevaret og ikke sløret af en speciel staffering. Bl.a. derfor er

hele stoleværket malet i een farve, som er valgt i forhold til de små kvadratiske røde teglfliser i gulvet. Herved opnås ro og enkelhed i interiøret. På gavlenes topstykker har Arne L. Hansen malet små motiver, som beskriver døgnets forløb, førende fra vestenden, kl. 12 midnat, mod østenden kl. 12 dag, op mod alteret i en koloristisk stigende intensitet. På hver gavl er motivets tidspunkt angivet ved en viserstilling. Kommer man ind i kirken fra våbenhuset, ser man mod gavle forsynet med motiver, som umiddelbart har slægtskab med alterbilledet og leder op til dette.

Også orglet er stafferet af Arne L. Hansen. Hovedfarven er den samme som på stoleværket, men sider og låger indeholder en enkel geometrisk opdeling.

Udover det nævnte nye alterparti er der ikke sket udskiftning i inventaret. I sakristiet er derimod kommet visse helt nye dele. Bl.a. et skab, som specielt er opdelt til at rumme de mange forskelligartede genstande: messehagler, håndklæder, lys, vin, særkalke, håndvaskemulighed o.m.a., som nødvendigvis må finde plads et sted. På nordvæggen hænger en keramisk plade med et korsmotiv og foran står knæleskamlen, som bruges til bryllup i koret.

Udover de her nævnte inventararbejder er der af bygningsarbejder udført dræn omkring kirken, hvilket var særdeles påkrævet p.gr.a. de grønskimlede fugtige vægge. Endvidere er kirkens tag og hvælv gået efter. Der er indlagt ny el-installation, og nedlagt teleslynge langs kirkens vægge, således at tunghøre frit kan placere sig i kirken med deres trådløse modtagere. Og sidst men ikke mindst har kirken fået nyt varmeanlæg. Det er projekteret af civilingeniør Eduard Troelsgaard. Dette varmeanlæg, er det første i sin art her i landet. Det fylder ikke mere, end det let kunne placeres i den gamle kaloriferegrav under gulvet, og kun rager op med en lille muret indblæsningskanal. Herved undgik man helt at berøre arkæologiske lag. Varmeanlægget er el-opvarmet og termostatstyret. Installationstiden var kun få dage.

Restaureringen af Sørbymagle kirke tjener kirkens menighedsråd til stor ære. Menighedsrådet har fra første færd følt sig ansvaret med kirkens vedligeholdelse bevidst, og har udvist en meget værdifuld og inspirerende interesse for de nye ting, der er kommet til. Ikke mindst værdifuld har de principielle drøftelser om kunsten i kirkerne været, og dette må måske betragtes som et tegn på den danske folkekirkes gryende forståelse

for, at man i kirken ikke mere skal være en eller to generationer bagefter med hensyn til anvendelse af ny kunst og arkitektur i de gamle kirker. Dette skal ikke opfattes således, at man nu skal til at skifte voldsomt ud med ny progressiv kunst. Det er i dag vigtigere end nogensinde, at man bevarer tidligere tiders præg i vore kirker. Dette gælder også tilsyneladende små ubetydelige genstande. De er ofte med til at bevare hver kirkes egenart, samtidig med at de kan fortælle om store og små præster, håndværkere og kunstnere. Fortælle om vore forfædres forhold til Gud og medmennesker, en fortid som vi fortsætter, og som vi er med til at føre ind i fremtiden under ansvar. Vore gamle kirker er enestående kilder til at berette om menneskeheden, den der var og den der kommer.

Det er levende genstande, som vi er pligtig til at værne om og som vi er ansvarlige for lever videre og benyttes på rette måde i såvel praktisk som åndelig henseende.

D. 2. december 1965.

Johannes Exner.